

utemeljitelja papa istu stvar utvrđuje u samoj buli, kojom dozvoljava njegovo osnivanje. (Farlati, IV., 276). Brački su plemići podigli u Povoljima sebi zadužbinu, tamo su slali svoju djecu na odgoj, tamo je po koji od njih, kao Poruga i Smolac, pod stare dane pošao, da se pripravi na smrt, tu su se redovnici molili za upokoj njihovih duša. Kad je pak nestalo redovnika, borili su se, da barem budu imali udjela u izboru onoga, koji bi imao da uživa plodove njihove zadužbine, da namjeste tu svoga čovjeka, kome će narediti da se barem on moli za njih i njihove prede.

Ovim sam razlozima vjerovao, a nijesam a priori držao, kad sam tvrdio, da je u Povoljima na otoku Braču bila benediktinska opatija svetoga Ivana Krstitelja.

U. Talija:

Neplodnost kršćanskih dogmata

prema mišljenju E. Le Roy.

Poznato je, da je E. Le Roy u aprilu g. 1905. objelodanio u »La Quinzaine« članak s naslovom »Qu' est ce qui un dogme?« koji je nemalo uznemirio duhove teologa i izazvao jake, oštre polemike za i protiv. Pobijanje toga članka izašlo je u Revue Biblique, u siječnju 1906., u »Bulletin de littérature ecclésiastique«, siječanj 1906. u »Études« za srpanj i kolovoz 1905. Turinaz je napisao djelce: »En tres graves question doctrinale: Qu' est ce qui un dogme? Paris, Rosner Cernovitz.

Le Roy je kušao braniti svoje ideje u različitim revijama. Kasnije je sve te članke sabrao u jedan svezak, komu je dao naslov: »Dogme et critique«. Štampano je bilo to djelo 1907. Paris. Kardinal Vikar u Rimu osudio je to djelo 29. maja 1907.; također su ga osudili svi francuski biskupi sa pariškim kardinalom, nadbiskupom, a 26. srpnja 1907. bilo je metnuto na Index librorum prohibitorum.

U ovomu djelu uzimlje Le Roy u pretres katoličke dogme i nalazi, da protiv njih stoje jake poteškoće, koje se ne mogu nikako svladati. Na prvomu mjestu tvrdi, da katolički dogmati nijesu dokazani, pa da se ne mogu ni dokazati. Današnji moderni znanstveni genij ne prima, već odbija sve dokaze, na koje se oslanjaju katolički dogmati.

»Nous — piše Le Roy — ne sommes plus au temps de hérésies partielles. Une argumentation purement logique et dialectique pouvait suffire alors, parce que de principes communs étaient toujours admis de part et de autre. Mais il n'en va plus de même quand

ces principes font defaut, quand la difficulté fondamentale est d'établir un point de depart sur lequel on s'accorde. Or tel est bien l'état present des choses. La negation ne s'attaque pas aujourd'hui à tel dogme plutot qu'à tel autre. Elle consiste surtout en un fin de non recevoir preliminaire et globale. On ne disente pas, si telle proposition est un dogme ou non. C'est l'idée meme de dogme qui repugnet, qui fait scandal.» (Dogme et critique, p. 5).

Le Roy kaže, da su katolički dogmati nerazumljivi, dvoumni. »Pour que ces dogmes fussent acceptables, les faudrait-il parfaitement intelligibles dans leurs enoncés, ne donnant lieu à aucune ambiguïté d'interpretation, à aucune possibilité de erreur sur leur sens réel.« (Op. cit. p. 16).

Dalje kaže, da su katolički dogmati transcendentelni, dogmati, koji ne stoje u nikakovu odnošaju s ljudskim životom, dogmati nepromjenivi, stoga se ne mogu razvijati ni napredovati, a to je bit intelektualnog života; napokon dogmati nekorisni, a to zato, jer su neplodni.

»Immutables ils apparaissent entrangers au progrès qui est l'essence meme de la pensée. Trascendants ils demeurent sons rapport avec la vie intellectuelle effective. Aucun des problemes qui agitant la science et la philosophie ils n'oporent un surcroit de lumière. Le moindre reproche qu'on leur pois se faire est ainsi de sembler sans usage, d'être inutiles et infeconde: reproche bien grav à une époque ou l'on aperçoit de plus en plus nettement qui la valeur d'une vérité se mesure avant tout aux services qu' et les rend aux résultats nouveaux qu'elles sugère aux consequences dont elle est grosse; bref à l'influence vivifiante qu'elle exerce sur le corp entier du savoir. (Op. cit. p. 12).

*

Ne zaustavljam se kod prve točke Le Roy-a, jer su već prije o tomu pisali apologeti kršćanstva i preventivno oborili te njegove ideje. Svracam samo svoju pažnju na zadnju točku a to je: Katolički su dogmati nekorisni i neplodni; jer budući da su transcendentelni ne stoje u nikakovu snošaju s ljudskim životom. Ovo je tačka, koju hoću da kritički istražim. Odgovara li istini, da su kršćanski dogmati nekorisni i neplodni stoga, što u sebi hrane istine, koje idu dalje preko uskih granica ljudskoga uma. Neplodna bi dakle bila tajna Presv. Trojstva, Upućenja, Milosti, itd., jer to ljudska pamet ne može shvatiti prama kategorijama svoga mišljenja, jer nam govore o nekoj tajni, obavitoj tajanstvenom Božanskom maglom. Ipak to tako nije, već je obrnuto. Tajanstvena magla kršćanskih tajna budi, hrani, podržaje, osvježuje religiju, koju ne sužuje uski okvir prostora i vremena, već ide preko tih granica. A to je plodnost kršćanskih tajna, plodnost najjače važnosti.

1. Religija u naravnom redu.

Ne uzimajući sada u obzir nadnaravni red, za koji je bio uistinu preodređen čovjek, religija vodi čovjeka prama nečemu, što u sebi imade nešto tajanstvena. Uistinu čovjek svraća svoja osjetila na stvari, što su mu na oko, on opaža, zamjećuje, umuje. Od stvari, koje postaju i nestaju, to jest, koje u sebi nemaju uzroka da su postale, već su postale utjecajem nekoga drugoga uzroka, čovjek zaključuje, da mora biti neki prvi uzrok svemu. A taj uzrok pošto je prvi, ne može imati uzroka, već je on bez uzroka, biće o sebi, e n s a s e, koje isključuje svaku mogućnost, da nešto poprimi, što nema, ili da nešto izgubi, što ima: dosljedno biće beskonačno, vječito, nepromjenivo, biće, koje prekoračuje uske granice ljudskoga uma.

Racionalni postupak u prirodnom redu, koji nas vodi k spoznaji religije, dovodi nas pred Božansku otajstvenost, koja je prvi uzrok svega što postoji, i što je moguće da postane. Između uzroka i učinka nužno nastaju neki odnošaji; a odatle čovjek izvodi svoje dužnosti. Na prvomu mjestu čovjek mora priznati svoju ovisnost o prvomu uzroku, odatle dužnost, da mu iskaže svoje štovanje, svoju odanost. Iz spoznaje ovisnosti o prvomu uzroku, nužno teče spoznaja naše ograničenosti, malenkosti, a odatle se budi u našoj duši dužnost tražiti i moliti pomoć. Na trećemu mjestu iz ovisnosti o prvom uzroku, slijedi spoznaja, da je čovjek sve, što imade, primio od prvoga uzroka, stoga da je dužan iskazati mu čuvstva zahvalnosti i priznanja. Na četvrtomu mjestu, kada se čovjek osjeća krivcem prekršaja naravnog zakona, što nosi napisan u svome srcu, osjeća potrebu da traži oprost za svoje grijehe, i da pruži za svoje grijehe zadovoljštinu vrhovnomu Biću — prvomu uzroku. Odavle potječu četiri akta, koja stvaraju bit religije i odrazuju se u molitvi, a to su: latreutijski, euharistijski, impetratorni i propicijatorni — (djelo štovanja, zahvale, molbe, pomirbe).

Religija u naravnom redu pokazujući nam predmet religioznog kulta biće (ens) vječito, beskonačno, kaže nam istodobno, da je predmet religije nešto tajanstveno, nedokučivo ljudskoj pameti. Stoga religija, koja imade istinu, (dogmata) što nadilaze snage ljudskoga uma, budi, podržaje, osvježuje religiju, kojoj je predmet beskonačno, vječito Biće. Ideju toga Bića mi možemo stvoriti u našoj pameti samo *via causalitatis*, to jest, da ono, što je u učinku, mora biti u uzroku; *via eminentiae*, to jest, da se savršenosti u učinku moraju pojmiti da su u uzroku u najvišem stepenu; *via negationis*, da se mora odstraniti od toga beskonačnoga Bića svaka nesavršenost, ograničenost, manjkavost.

Religija, koja ne bi imala tajna za ljudski razum, pružila bi kao predmet religioznog kulta biće ograničeno, a to biće budući ograničeno i ovisno o drugomu ne bi moglo biti prvi uzrok svega, dosljedno iščezli bi odnošaji ovisnosti, odakle protiču — kako smo već kazali — sve dužnosti koje sobom nosi religiozni kult. Religija,

koja se okreće u tijesnom okviru ograničena i ovisna (finitum, contingens) uništava pojam prave religije, kojoj čovjek naravno svojim aktima teži: a to je religija transcendentalnoga.

2. Religija u vrhunarnom redu.

Prikazali smo tok u prirodnom redu u istraživanju religije i njena predmeta. Ali je čovjek bio uistinu preodređen za natprirodni red, a to nam kaže Božja pozitivna objava. Imademo dakle dvostruki red, jedan je bio moguć, a drugi je realan, ordo naturalis et ordo supernaturalis.

Red je razređenje sredstava u pogledu postignuća nekoga cilja. Red uklapa tri stvari: cilj, koji se postiže; agens, koji namjerava da postigne cilj i sredstva, kojima se postiže cilj.

U nadnaravnom redu bio Bog za čovjeka izvor istine i dobrote. Stoga bi cilj čovjeku bio spoznaja Boga, do koje bi on dopro diskurzivnim putem; i ljubav čisto naravna, kojom bi čovjek Boga ljubio. U nadnaravnom redu svrha je čovjeku *possessio Boga in visione beatifica*, gdje bi bilo potpuno udovoljeno intelektualnim i volitivnim svojstvima u čovjeku, koja čeznu za *S u m m B o n u m*.

U naravnom redu agens je čovjek sa svojim umnim i voljnim svojstvima, ali pod utjecajem Božjega konkurza; a u nadnaravnom redu agens je isti čovjek, njegova ljudska narav, ali podignuta na natprirodni red od posvećujuće milosti, kreposti, koje su nam ulivene u dušu (*virtutes infusae*) i darova Duha Svetoga (*doni Spiritus Sancti*).

U naravnom redu sredstva su moralni zakon, što čovjek nosi uklesan u svomu duhu, realizovan aktima naše slobodne volje bez utjecaja na bilo koga. U redu nadnaravnom sredstva su isti moralni zakon pojačan zapovijedima pozitivne Božje objave. A taj zakon vrši slobodna ljudska volja, pokrenuta i pomožena Božjom milosti, koja dajući nadnaravnu vrijednost djelima etičkim čini, da ova postaju zaslužna za vječno blaženstvo — vječni život.

U redu dakle vrhunarnom imademo tri elementa: Boga, Biće vječito, neograničeno, i čovjeka *in visione beatifica*; imademo ljudsku narav, koju Božja milost podiže na vrhunarni red; imademo ljudska djela u skladu sa moralnim zakonom, kojim djelima milost Božja daje natprirodnu vrijednost tako, da postaju zaslužna za život vječni.

Ova tri elementa u natprirodnom redu dižu se nad katerojima ljudskoga mišljenja. Stoga bi ona religija, koja u sebi ne bi imala ništa transcendentalnoga, eo ipso uništila i religiju apsolutnoga transcendentalnoga, kakova je kršćanska religija.

Nijesu katoličke dogme nekorisne stoga, što neke u sebi kriju tajne; već obrnuto mora se kazati, da su plodonosne u eminentnom smislu riječi.